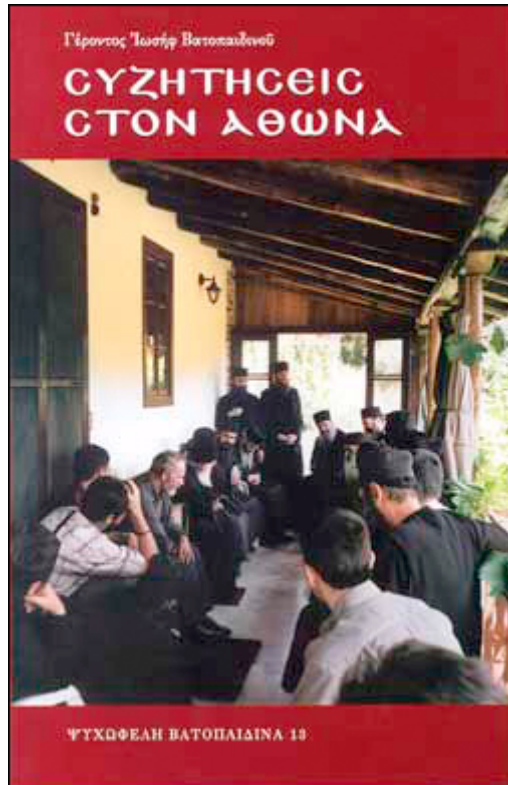

15 Μαΐου 2012

Συζητήσεις στον Άθωνα

/ Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός († 2009)

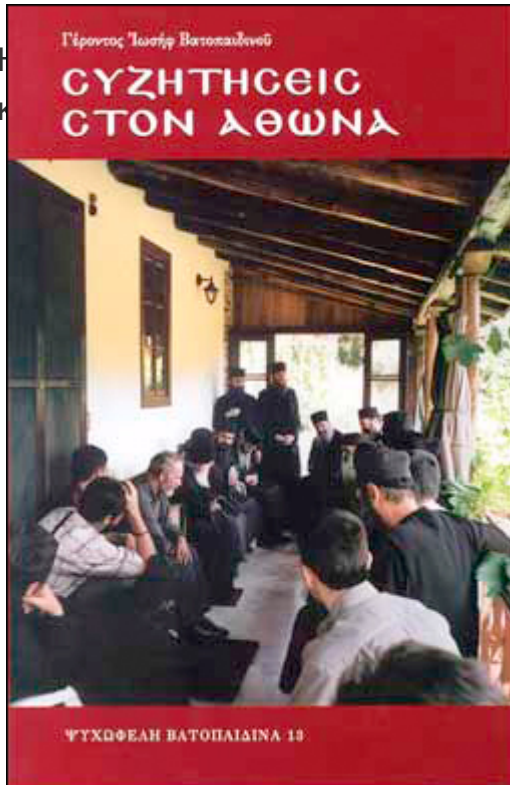
Πρόλογος

Η σιωπή για τους μοναχούς είναι κανόνας ζωής. Τους προφυλάσσει από την ακατάσχετη και αχαλίνωτη ομιλία, από την κατάκριση του πλησίον και την καταλαλιά, που είναι ο θάνατος της ψυχής. Τους απαλλάσσει από τις συγκρούσεις και φιλονικίες και τους διατηρεί την απαραίτητη εσωτερική γαλήνη για την άσκηση της εσωστρέφειας. Η σιωπή είναι καρπός της ησυχίας, μια εσωτερική κατάσταση από την οποία γεννιέται ο πνευματικός λόγος.

Πότε σιωπά και πότε μιλά ο μοναχός;

Ο αββάς Ποιμήν με διάκριση λύνει το θέμα.

«Ηρώτησεν αδελφός τον αββά Ποιμένα λέγων βέλτιόν ἐστι το λαλήσαι ἢ το σιωπήσαι; Λέγει αὐτῷ ο γέρων ὅτι ο λαλῶν διὰ τον Θεόν καλῶς ποι-εῖ και ο σιωπῶν διὰ τον Θεόν ομοίως».

λά μέσο. Χρησιμοποιείται είτε για να πλησιάσει
ει γι' Αυτόν.

Οι Γέροντες, οι παλαίμαχοι και πολύπειροι αγωνιστές του πνεύματος, αναγκάζονται να γίνουν πνευματικοί διδάσκαλοι και χειραγωγοί των χριστιανών, που τους πλησιάζουν είτε από περιέργεια, είτε από ενδιαφέρον, είτε κινούμενοι από βαθύτερη πνευματική ανάγκη. Τους απευθύνουν επίμονα ερωτήματα, που αφορούν σοβαρά και βασικά ζητήματα πνευματικής ζωής. «Πάτερ, είπες μοι ρήμα- πώς σωθώ; Είπες μοι λόγον! Τί ποιήσω διά τα πάθη; Δος μοι εντολήν και φυλάξω αυτήν! Τί φυλάξας τω Θεώ ευαρεστήσω;».

Συνήθως οι Γέροντες απαντούν σύντομα, συνοπτικά και αποφθεγματικά. Ο λόγος τους δεν είναι στοχαστικός, αποτέλεσμα διανοητικής διεργασίας. Είναι έμπονος ώριμος λόγος, ευθύς, δυνατός, λιτός, που εισδύει στο εσωτερικό βάθος της ψυχής του ερωτώντος.

Σε απλή γλώσσα, χωρίς περίτεχνα ρητορικά σχήματα, φανερώνουν τον κρυμμένο θησαυρό της ζωής του πνεύματος και δίνουν μηνύματα πάντοτε επίκαιρα. Γίνονται έτσι φάρμακοί σ' αυτούς που πλέουν μέσα στη σκοτεινή θάλασσα της συγχύσεως και της πλάνης.

Οι Γέροντες, -ταπεινοί, άσημοι και αφανείς ασκητές-, με τη διορατικότητά τους εισδύουν στην ψυχή των συνομιλητών τους και οι απαντήσεις τους

ανταποκρίνονται στις πραγματικές τους ανάγκες. Σκοπός του λόγου τους είναι «η οικοδομή της χρείας, ίνα δω χάριν τοις ακούουσι» (Εφεσ. 4,29).

Αποφεύγουν να απαντήσουν εάν οι ερωτώντες βλέπουν το έργο και το παράδειγμά τους. Όταν κάποτε παρακάλεσε ένας αδελφός τον αββά Σισώη: «Είπε μοι ρήμα», αυτός απάντησε: «Τί με αναγκάζεις λαλήσαι αργώς; Ιδού, ο βλέπεις ποιήσον».

Ο λόγος των Γερόντων είναι πρακτικός και αποβλέπει σε πρακτικούς σκοπούς, δηλαδή να βοηθήσει στην κατόρθωση της τελειώσεως και του «εν Χριστώ» αγιασμού. Είναι λόγος γεμάτος αγάπη. Όπως βλέπουμε μέσα στην παράδοση της Εκκλησίας οι Γέροντες ομολογούν ότι «το δούναι και λαβείν αγάπη μοι ην». Η πρακτική εφαρμογή της σπουδαιότατης αρετής της αγάπης δημιούργησε στο μοναχισμό τον όρο «ποιείν αγάπην».

Όταν ο άββάς Θεόδωρος της Φέρμης πλησίασε και ζήτησε συμβουλή από τον αββά Παμβώ, αυτός απάντησε: «Ύπαγε, το έλεός σου έχει προς πάντας το γάρ έλεος εύρε παρρησίαν ενώπιον του Θεού».

Κινούμενος από αγάπη ο οσιώτατος Γέροντάς μας Ιωσήφ, κατέγραψε στο πρώτο μέρος του μικρού αυτού βιβλίου τις απαντήσεις σε ερωτήσεις και προβληματισμούς προσφιλών μας επισκεπτών. Στο δεύτερο μέρος, με τον τίτλο «Φιλοκαλικό Απάν-θισμα», γίνεται μεταφορά στη νεοελληνική γλώσσα σύντομων κειμένων της Φιλοκαλίας και των Πατέρων, που έχουν σχέση με τα ερωτήματα του πρώτου μέρους. Ευχόμαστε και το βιβλίο αυτό να βοηθήσει τους αγωνιζόμενους μέσα στον κόσμο ευσεβείς αδελφούς να πραγματοποιήσουν τη ζωή του αγιασμού «ου χωρίς ουδείς όψεται τον Κύριον».

Ο Καθηγούμενος της Ιεράς και Σεβάσμιας Μεγίστης Μονής του Βατοπαιδίου.

Αρχιμανδρίτης Εφραίμ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Γιατί ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο και τον άνθρωπο;

Η αγάπη του Θεού, μια από τις θεοπρεπείς ιδιότητές του, είναι και η αιτία της δημιουργίας. Εξαιτίας της παναγάπης του ο Θεός θέλησε να δημιουργήσει όντα, για να μεταδώσει σ' αυτά από την αγαθότητα και την καλοσύνη του. Γι' αυτό δίκαια γράφεται ότι ήταν «λίαν καλά» τα δημιουργήματα.

Συνοψίζοντας τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός γράφει για την αιτία της δημιουργίας: «Επειδή, λοιπόν, ο αγαθός και υπεράγαθος Θεός δεν αρκέστηκε στη θεωρία του εαυτού του, αλλά από υπερβολική αγαθότητα ευδόκησε να δημιουργηθούν όντα που θα ευεργετούνται και θα μετέχουν στην αγαθότητά του, από το μη ον παράγει και δημιουργεί στο είναι τα σύμπαντα -αόρατα και ορατά-, και τον άνθρωπο, που αποτελείται από το ορατό και αόρατο στοιχείο. Σκέφτεται και κτίζει, και η σκέψη πραγματώνεται σε έργο, που εκπληρώνεται με το Λόγο και τελειώνεται με το Πνεύμα».

Η κακή χρήση της ελευθερίας μερικών λογικών όντων, του Εωσφόρου και του Αδάμ, έφερε τη φθορά και το θάνατο ως παρά φύση ενέργειες. Περιμένουμε τώρα την παλιγγενεσία, οπότε ο αρχιτέκτονας Θεός Λόγος θα επαναφέρει την υγεία και την ισορροπία στη φθαρμένη φύση των όντων και θα καταργήσει πλέον τη φθορά, την αστάθεια και το θάνατο.

2. Πώς ζούσε ο άνθρωπος στον Παράδεισο;

Ο παράδεισος ήταν ένας θείος τόπος, μια ταιριαστή κατοικία για τον «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού πλασμένο άνθρωπο. Εκεί ζούσε μέσα στη μακαριότητα των θείων ιδιοτήτων, που περιείχε η φύση του. Είχε αίσθηση υπεροχής και κυριότητας όλων των κτισμάτων. Ήταν απαθής, χωρίς μέριμνα, φροντίδα και πολυπραγμοσύνη για τη ζωή του. Δεν τον πίεζε καμιά ανάγκη. Ένα μόνο έργο είχε, το έργο των αγγέλων. Να υμνεί ακατάπαυστα και αδιάλειπτα τον Κτίστη. Το πλήρωμα της θεοείδειας, που τον συνέιχε, δεν του επέτρεπε να έχει απορίες και ερωτηματικά και το πλήρωμα της θείας παναγάπης ήταν το θείο του εντρύφημα. Ο άνθρωπος «διέμενε σε υπέρτερο και ασύγκριτο και ωραιότερο τόπο έχοντας εκεί ένοικο το Θεό και αυτόν λαμπρό ένδυμα και περιβεβλημένος τη χάρη του και απολαμβάνοντας το μόνο γλυκύτατο καρπό της θεωρίας του». (Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός).

Υπάρχει άραγε υψηλότερο εντρύφημα, όταν αισθάνεσαι ότι κρατάς και κατέχεις αυτό που αγαπάς και μάλιστα όταν αυτό είναι ο Θεός;

3. Ποιά ήταν η αίτια της πτώσεως του ανθρώπου;

Η πτώση οφειλόταν στην απειρία και απροσεξία του κατασκευασμένου από το Θεό ανθρώπου. Αυτά τον οδήγησαν να αμελήσει και να προδώσει πρακτικά την προσωπική ενότητα και επαφή με το Θεό Πατέρα, πιστεύοντας ότι μπορεί μόνος του να ευδαιμονεί.

Πτώση, λοιπόν, θεωρείται και λέγεται η αποκοπή και αποχώρηση κάθε κτιστής υπάρξεως από την πρώτη αιτία της δημιουργίας, που είναι ο Θεός. Τα σύμπαντα, κατά τη θεία αποκάλυψη, ως αποτελέσματα αιτίας (αιτιατά), δεν μπορούν να υπάρξουν από μόνα τους, αλλά «κατά μετοχή» της θείας ενέργειας και πρόνοιας. Επομένως, αν αποκοπούν από τη συνεκτική δύναμη και ενέργεια του Θεού φθείρονται και νεκρώνονται.

Η αποστασία των όντων από το Θεό επέφερε δύο ισοδύναμες καταστροφές. Η μία είναι η αυθάδεια και αποστασία κατά του πλάστη και κηδεμόνα και η άλλη, η αποκοπή από τη ρίζα της αιζωίας, το Θεό, τη μόνη αιτία της υπάρξεως και συνοχής.

Και στην αγγελική και στην ανθρώπινη φύση το ίδιο σφάλμα προκάλεσε την καταστροφή. Οι άγγελοι από εγωιστική υπεροψία φαντάστηκαν ότι μπορούν χωρίς Θεό να αυτονομηθούν και έχασαν όχι μόνο την αξία, τη θέση και το φωτισμό, αλλά μεταβλήθηκαν στη μορφή, από φωτεινά και υπέρκαλλα πρόσωπα, σε φρικαλέα τέρατα, γεννήτορες της φρίκης και του τρόμου, χωρίς πρόθεση μετάνοιας και επιστροφής.

Ο άνθρωπος, θύμα της διαβολικής κακουργίας, αν και έχασε τη θεοειδή θέση του και εξορίστηκε εδώ στην κοιλάδα του κλαύθμωτος, δε στερήθηκε το ευεργέτημα της μετάνοιας, που μπορεί να τον οδηγήσει στην επιστροφή.

4. ????? ????? ? ?????? ????? ??????????????;

Η εντολή του Θεού προς τους πρωτοπλάστους δε δόθηκε για να τους στερήσει την ελευθερία της προσωπικότητας. Όπως προαναφέραμε, τα σύμπαντα, ως «αιτιατά», δεν είναι αυθύπαρκτα και άρα όχι μόνο το «είναι» δεν έχουν από μόνα τους, αλλά ούτε το «ευ είναι» και το «αεί είναι» μπορούν να αποκτήσουν με δική τους δύναμη. Το παίρνουν από το δημιουργό. Ο τρόπος επαφής και σχέσεώς τους είναι η τήρηση της εντολής. Αυτή αποτελεί οντολογική αναγκαιότητα. Στην εντολή βλέπουμε την άφατη φιλανθρωπία του Θεού, που θέλει να κρατήσει κοντά του τον άνθρωπο. Την πτώση δεν την προκάλεσε ο Θεός, αλλά η αποστασία των όντων από την Αυτοζωία. Δίκαια η Γραφή αποκαλύπτει ότι «ο Θεός θάνατον ουκ εποίησεν, ουδέ

τέρπεται επ' απωλεία ζώντων.» (Σοφ. Σολ. 1,13).

5. Γιατί ο Θεός, αφού γνώριζε την πτώση του Αδάμ δεν την εμπόδισε;

Αν την εμπόδιζε, θα επενέβαινε και θα καταργούσε την ελευθερία του ανθρώπου, που ο ίδιος του έδωσε ως χάρισμα. Αν αφαιρούσε την ελευθερία, τότε η διαγωγή, αλλά και η σωτηρία του ανθρώπου, θα ήταν αναγκαστική. Ο άνθρωπος θα έχανε την προσωπικότητά του και θα ήταν ένα άβουλο ον. Ο Θεός προτίμησε να αλλάξει τα σχέδια του για τον άνθρωπο, παρά να του αφαιρέσει το κυριότερο στοιχείο της προσωπικότητάς του, την ελευθερία.

Ένα δεύτερο στοιχείο, ευεργετικό για τον άνθρωπο, που προστέθηκε από το Θεό, είναι η δικαιοσύνη του απέναντι στη διαβολική κακουργία και το φθόνο. Ο διάβολος πίστευε ότι με την αποπλάνηση του ανθρώπου θα εμπόδιζε το θείο σχέδιο και θα κατέστρεφε τη θεοείδειά του, ώστε και το Θεό να εκδικηθεί και τον άνθρωπο να στερήσει της αξίας του. Δεν εμπόδισε ο Θεός, λοιπόν, το διάβολο να εφαρμόσει την κακουργία του, για να συντριβεί ολοκληρωτικά με τη μελλοντική πρόσληψη της ανθρώπινης φύσεως από το Θεό, με τη σάρκωσή του. Έτσι ο άνθρωπος, το θεωρούμενο θύμα της διαβολικής κακουργίας, να υψωθεί «υπεράνω πάσης αρχής και εξουσίας και κυριότητος και ονόματος ονομαζομένου» (Εφεσ. 1,21) και στο παρόν και στην αιωνιότητα. Αρά η παρακώλυση της πτώσεως του ανθρώπου από το Θεό θα του στερούσε την αξία, που τώρα κληρονόμησε με την υποστατική του ένωση με τον ίδιο το Θεό μέσω της ενανθρωπήσεως.

6. Τί είναι το προπατορικό αμάρτημα και ποιές οι συνέπειες του;

Είναι η αμαρτία που έκανε ο προπάτορας στον κήπο της Εδέμ, όπου τον τοποθέτησε ο δημιουργός. Ο χωρίς την αίσθηση της αμαρτίας, ευθύς και άκακος άνθρωπος, έπρεπε να δοκιμαστεί, ως λογική και ελεύθερη ύπαρξη, και να αποφασίσει συνειδητά τη σχέση του με το Θεό. Έπρεπε, για να το αποδείξει αυτό, να υπακούσει στην εντολή να μη φάγει από τον καρπό του δένδρου της γνώσεως του καλού και του πονηρού. Ο άνθρωπος παρέβηκε την εντολή και πρόδωσε την εμπιστοσύνη του στο θέλημα του Θεού.

Τριπλή ενοχή στους προγόνους προκάλεσε η πράξη αυτή. Πρώτο, παρακοή σ' αυτόν που έδωσε την εντολή· δεύτερο, άδικη πράξη προπέτειας ή αυθάδειας, αχαριστίας και αγνωμοσύνης στον ευεργέτη δημιουργό· τρίτο, παράλογη ενέργεια, αφού γνώριζαν ότι από την παράβαση θα προκύψει θάνατος. Κεντρικός λόγος της αποστασίας του ανθρώπου είναι η επιθυμία της ανεξαρτησίας, η επιθυμία της ισοθείας, που με δόλο υπέβαλε ο διάβολος. Πίστεψαν ότι θα γίνουν μόνοι τους Θεοί και άρα ανεξάρτητοι. Έγιναν όμως όμοιοι με το Σατανά που τους αποπλάνησε.

Έτσι επαληθεύτηκε ο λόγος του δημιουργού «η δ' αν ημέρα φάγητε απ' αυτού (του καρπού) θανάτω αποθανείσθε.» (Γεν. 2,17).

Με την αμαρτία του ο άνθρωπος έπεσε από πολύ ψηλά. Οι συνέπειες ήταν τραγικές. Έχασε τα δώρα της χάριτος του Αγίου Πνεύματος, που είχε το «κατ' εικόνα», και με τα οποία θα μπορούσε να εκπληρώσει τον προορισμό του, την «ομοίωσιν» προς το Θεό. Με την αποκοπή του από την πηγή της αιζωίας έχασε τη δυνατότητα της αθανασίας, της αφθαρσίας και της ατρεψίας. Το «κατ' εικόνα» αμαυρώθηκε, σκοτίστηκε και εξασθένησε. Δεν καταστράφηκε ολοκληρωτικά, όπως διδάσκουν οι Προτεστάντες, ούτε έμεινε ανέπαφο, όπως διδάσκουν οι Ρωμαιοκαθολικοί. Μετά την πτώση του ο άνθρωπος έχει μέσα του την έννοια του καλού και μπορεί να εργάζεται την αρετή.

Η αδαμιαία φύση διαστράφηκε ολοκληρωτικά. Υπέπεσε στην αναγκαιότητα της φθοράς και του θανάτου. Πάθη, επιθυμίες και ορμές κατέκλυσαν τον άνθρωπο. Ο νους, στερημένος από την πηγή του αληθινού φωτός, σκοτίστηκε, πλανήθηκε και λάτρεψε «την κτίσιν παρά τον Κτίσαντα». Ή για να αναφέρουμε το του ψαλμωδού: «Άνθρωπος εν τιμή ων ου συνήκε· παρασυνεβλήθη τοις κτήνεσι τοις ανοήτοις και ωμοιώθη αυτοίς» (Ψαλμ. 48,13).

Κάθε άνθρωπος με τη γέννησή του συνάπτεται με τη φύση του πρώτου ανθρώπου. Φέρει δηλαδή τη φθαρμένη φύση του Αδάμ, που παραδόθηκε στο θάνατο. Λόγω αυτής της ενότητας της ανθρώπινης φύσεως μεταδίδεται κληρονομικά το προπατορικό αμάρτημα.

Ο Παύλος περιγράφει τη δική μας τραγωδία λέγοντας ότι «διά της παρακοής του ενός ανθρώπου, αμαρτωλοί κατεστάθησαν οι πολλοί» (Ρωμ. 5,19). Και αλλού πάλι γράφει: «δι' ενός ανθρώπου η αμαρτία εις τον κόσμον εισήλθε και διά της αμαρτίας ο θάνατος» (Ρωμ. 5,12). Περιγράφοντας δε τη διαστροφή της φύσεως μετά την πτώση λέγει: «Ο κατεργάζομαι ου γινώσκω· ου γάρ ο θέλω τούτο πράσσω αλλ' ο μισώ τούτο ποιώ... νυνί δε ουκέτι εγώ κατεργάζομαι αυτό, αλλ' η οικούσα εν εμοί αμαρτία.» (Ρωμ. 7,15). Η μικρή περιγραφή με τα λόγια του Παύλου αποδεικνύει την ολική διαστροφή, που προκάλεσε το προπατορικό σφάλμα και την οποία θεράπευσε ο Κύριος μας με την παρουσία του εδώ στη γή.

7. Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά ιδιώματα και οι δυνάμεις της ανθρώπινης ψυχής;

Το σπουδαιότερο από τα ιδιώματα της ψυχής είναι κατά τη Γραφή η ομοίωση με το θείο Είναι. Η πληροφορία αυτή, ότι η ανθρώπινη φύση κτίστη-κε «κατ' εικόνα και ομοίωσιν», είναι η ύψιστη υπεραξία για όλα τα όντα που ο Θεός δημιούργησε.

Σε καμιά φάση ολόκληρης της δημιουργίας της κτίσεως, δεν αποκάλυψε ο πλάστης Θεός την τόση ευαρέσκειά του, παρά μόνο στην κατασκευή του ανθρώπου, που κατά παράδοξο τρόπο δεν έγινε προστακτικά, όπως στα υπόλοιπα κτίσματα, που «ενετείλατο και εκτίσθησαν» (Ψαλμ. 32,9). Ούτε και η κατοικία του ανθρώπου έγινε προστακτικά, αφού «εφύτευσε Κύριος ο Θεός παράδεισον κατά ανατολάς» (Γεν. 2,8). Το χαρακτηριστικότερο λοιπόν γνώρισμα της ανθρώπινης ψυχής, που είναι το θείο εμφύσημα, είναι η ομοιότητα με το δημιουργό της. Αυτό σημαίνει ότι η ψυχή είναι χωρητική θείων ιδιοτήτων. Αυτό ακριβώς μας πληροφόρησε ο Θεός Λόγος, μετά τη σάρκωσή του, αποκαλώντας μας φίλους και αδελφούς, κληρονόμους του δικού του Πατέρα και συγκληρονόμους του. Τί άλλο υψηλότερο ή αξιότερο υπάρχει απ' αυτό, το να είναι δηλαδή ο άνθρωπος υποστατικά μέτοχος της θεοαγχιστείας; Ο Θεός μας χάρισε αγαθά «εις α επιθυμούσιν άγγελοι παρακύψαι» (Α' Πέτ. 1,12) κατά τον απ. Πέτρο.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των θεοφόρων Πατέρων μας οι δυνάμεις της ψυχής είναι τέσσερις. Φρόνηση, σωφροσύνη, ανδρεία και δικαιοσύνη. Αυτές κινούνται μέσω του λεγομένου «τριμερούς» της ψυχής, δηλαδή, του λογιστικού, του θυμικού και του επιθυμητικού. Της φρονήσεως έργο είναι να ερεθίζει το θυμικό, της σωφροσύνης ή σοφίας να κινεί το λογιστικό σε νήψη και ευθυκρισία, της δικαιοσύνης να κινεί το επιθυμητικό προς την αρετή και το Θεό και της ανδρείας να ρυθμίζει τις πέντε αισθήσεις σε λογικές κινήσεις.

8. Τί είναι η θεωρία του Θεού;

Η θεωρία του Θεού δεν ανήκει στη σφαίρα των συναισθημάτων, ούτε στα επίπεδα του οπτικού πεδίου, αλλά είναι υποστατική ενότητα και επαφή του κτιστού δημιουργήματος με το άκτιστο «Είναι» του Θεού· όχι της φύσεως ή ουσίας του, αλλά των θείων του ενεργειών, ανάλογα με τη δεκτικότητα του «πάσχοντος» τη θεωρία. Όταν ο Μωυσής απαίτησε να δει το Θεό, όπως φανταζόταν, άκουσε από τον ίδιο ότι αυτό είναι αδύνατο και μόνο τα «οπίσθια» μπορούσε να θαυμάσει, που σημαίνει τις θείες ενέργειες ή ιδιότητες. Ο ευρισκόμενος στη θεωρία του Θεού μαρτυρεί ότι μεταξύ του κτιστού και του ακτίστου καμιά ομοιότητα δεν υπάρχει και ότι «Θεόν φράσαι αδύνατον, νοήσαι δε αδυνατώτερον» (άγιος Γρηγόριος ο

Θεολόγος)

9. Ποιός είναι ο διάβολος και πώς ενεργεί;

Η Αγία Γραφή μας λέει ότι ο διάβολος είναι «ο πεσών Εωσφόρος». Γι' αυτόν μας πληροφορεί ο Κύριος: «είδον τον σατανάν ως αστραπήν εκ του ουρανού πεσόντα» (Λουκά. 10,18). Είναι ο άρχοντας, ο αρχηγός του αγγελικού τάγματος των εκπεσόντων από τον ουρανό, όταν θέλησαν να αποστατήσουν από το θείο θέλημα. Τότε αυτόματα συντρίφτηκαν και ξέπεσαν από την αξία και τη θέση τους. Έχασαν συγχρόνως και την έκπαγλη και φωτεινή ωραιότητα της μορφής τους. Έγιναν φρικιαστικά τέρατα των οποίων και μόνο η μνήμη είναι μισητή. Δεν υπάρχει στη διαβολική του υπόσταση τίποτε το καλό, το αγαθό, το δίκαιο, το ευθές, το λογικό, το αληθινό.

Ο διάβολος, ο άλλοτε φορέας του φωτός της δικαιοσύνης, της αγάπης και του αγιασμού, μεταβλήθηκε απότομα -με την ανταρσία κατά του Θεού-, σε απόλυτο όργανο του σκότους, του μίσους, του ψεύδους, του ολοκληρωτικού κακού και όλων συντελούν στον όλεθρο της φθοράς και του θανάτου. Έγινε και θα παραμείνει πάντοτε σκότος και ψεύδος και απώλεια -με ένα επί πλέον σκοπό-, την αντίσταση σε οτιδήποτε είναι του Θεού και σε όσα ο Θεός προνοεί και ιδιαίτερα τον άνθρωπο. Έγινε -και θα παραμείνει στο διηνεκές-, κληρονόμος του θανάτου και κάτοικος του Άδη, με κύριο του σκοπό να αποπλανά και να παρασύρει προς το μέρος του όσους μπορέσει.

Κεντρικό στόχο του έχει τον άνθρωπο, που βαδίζει να ενωθεί με το Θεό. Ο διάβολος δεν ανέχεται να τον βλέπει να ανεβαίνει ψηλότερα από την πρώτη αξία, που είχε πριν την έκπτωσή του, γι' αυτό και ρίχνει εναντίον του τα πιο λυσσαλέα βέλη του. Έγινε και έμεινε κατά πρόθεση ανθρωποκτόνος.

Ως ψέμα και δόλος και κακία δεν παρουσιάζεται φανερά. Μόνο με υποβολές ερεθίζει το νου και τις αισθήσεις με δόλια προσχήματα, για να αποπλανήσει τη σκέψη και τη θέληση, να παρασύρει σε συγκατάθεση τη γνώμη και έτσι να υποσκελίσει το θύμα πάντοτε με δόλο, υποκρισία και απάτη. Ο άνθρωπος κινείται και ενεργεί περισσότερο με τις αισθήσεις και τα συναισθήματα. Ο εχθρός το γνωρίζει αυτό. Γι' αυτό ερεθίζει τις αισθήσεις με προφάσεις ευλογοφανείς και έτσι κλέβει ευκολότερα τη συγκατάθεση. Προβάλλει, βλέπετε, τη βιολογική αναγκαιότητα. Αυτό γίνεται και στο σωματικό και στον ψυχικό κόσμο.

Αν ο άνθρωπος είναι ελεύθερος από πάθη και κακές συνήθειες, εύκολα απαλλάσσεται από τη διαβολική επιβουλή και πάλη. Αν όμως είναι αιχμάλωτος πονηρών έξεων, η μάχη είναι σκληρή και αγωνιώδης. Πάντως η αντίσταση με βάση

τον προορισμό μας και τις θείες εντολές γίνεται κατορθωτή με τη συμμαχία της χάριτος, που συνυπάρχει με μας.

Η αποστολική υπόδειξη «αντίστητε τω δια-βόλω, και φεύξεται αφ' υμών» (Ιακ. 4,7) είναι αληθινή και βέβαιη. Και «εάν πνεύμα του εξουσιάζοντος αναβή επί σε, τόπον σου μη αφής» (Εκκλ. 10,4). Δεν έχει εξουσία ο διάβολος απ' ευθείας ή αισθητά να πειράξει τον άνθρωπο. Μόνο με τη φαντασία, με εικόνες, που προβάλλει στην οθόνη της διάνοιας, και με έννοιες μέσω του νου, προκαλεί. Τότε ο άνθρωπος μόνος του αποφασίζει να αποδεχτεί την πρόκληση (προσβολή) ή να την απορρίψει. Αυτός είναι ο κύριος τρόπος επαφής του πονηρού με τον άνθρωπο. Η συνέχεια πλέον εξαρτάται από τη θέληση του ανθρώπου. Ή να υποκύψει ή να αντισταθεί.

Ο αμεσότερος τρόπος της δικής μας άμυνας και αντιστάσεως είναι η θεία επίκληση (προσευχή) και η ενθύμηση του σκοπού και προορισμού μας. Το παράδειγμα του Κυρίου μας, όταν ήταν στην έρημο, μας χάραξε τον πρακτικό τρόπο της πάλης με τον εχθρό, καθώς και όσα συντελούν σ' αυτόν. Ο διάβολος δεν έχει προορατική ικανότητα, ούτε γνωρίζει τί σκέπτεται ο άνθρωπος. Συμπεραίνει από τις κινήσεις των συναισθημάτων και ερεθίζει ανάλογα τα μέλη και τις αισθήσεις με εμπαθή νοήματα. Όταν βλέπει να κλίνει η διάθεση μετά την εικόνα, είτε του πράγματος είτε του νοήματος, που προσέβαλε τη φαντασία, καταλαβαίνει ότι σ' αυτό έχει ο άνθρωπος την επιθυμία και την πρόθεσή του και φέρνει τα κατάλληλα αίτια για να υποτάξει το θύμα του με τη φύση του νου. Είναι ταχύτατος, ακούραστος, ανύσταχτος και αδίστακτος, αμετάβλητος στην πονηρία και κακία. Μεταβάλλεται και μετασχηματίζεται αμέσως σε διάφορα σχήματα και μορφές, αν αυτό βοηθά τον πονηρό του σκοπό. Μετακινείται πάντοτε ταχύτατα, σε κάθε χώρο, και μετέρχεται κάθε τρόπο, με κύριο σκοπό την παρεμπόδιση του θείου θελήματος.

10. Τί είναι θεία δικαιοσύνη και πώς εφαρμόζεται;

Μια από τις υψηλότερες και ασύγκριτες θείες ιδιότητες, δυνάμεις ή ενέργειες είναι η δικαιοσύνη, την οποία παρέχει ο Θεός στα κτίσματά του, ανάλογα με τις ανάγκες που έχουν, για την ομαλή λειτουργία και σύστασή τους.

Ο Θεός με δύο τρόπους συνέχει και περικρατεί την κτίση. Ο πρώτος είναι η δημιουργική του δύναμη· «είπε και εγενήθησαν, ενετείλατο και εκτίσθησαν». Ο δεύτερος είναι η συνεκτική του δύναμη και πρόνοια, που συγκρατεί τα σύμπαντα και τα «προάγει» σύμφωνα με το σκοπό του καθενός. Η θεία, λοιπόν, δικαιοσύνη παρέχει στο κάθε κτίσμα την αρμόζουσα πρόνοια, ώστε να πετύχει το σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε. Έτσι επιτυγχάνεται η αρμονία της φύσεως. Όσες φορές για κάποιο λόγο διαταράσσεται η αρμονία, η θεία δικαιοσύνη επαναφέρει την

ισορροπία και έτσι συνεχίζεται ή καλύτερα προεκτείνεται η εύρυθμη λειτουργία της κτίσεως σύμφωνα με τη θεία βουλή. Μετά την πτώση και των δύο λογικών φύσεων -αγγέλων και ανθρώπων-, που παρέσυρε και την υπόλοιπη κτίση στη φθορά, έγιναν εμφανείς οι θείες δυνάμεις και ενέργειες και ιδίως η θεία δικαιοσύνη, που επαναφέρει τα στοιχεία, που δεν ευπειθούν, στη φυσική τους θέση και τάξη είτε μεμονωμένα είτε συνολικά, όπως από την αρχή ορίστηκε από το δημιουργό.

Η θεία δικαιοσύνη συγκρατεί τα όντα στην ευταξία και κανένας παράγοντας δεν μπορεί να επιβληθεί και να αλλοιώσει τα σχέδια της. Και όσο αφορά τα άψυχα στοιχεία έτσι έχουν τα πράγματα. Για τα λογικά όμως κτίσματα και ιδιαίτερα για τον άνθρωπο, αν και εφαρμόζεται απόλυτα, για κάποιο λόγο «οικονομίας» εφαρμόζεται με ποικίλους τρόπους για το συμφέρον του καθενός. Είναι τόσο πολύπλευρη η επιβολή της θείας δικαιοσύνης, που μόνο λίγοι και ειδικά οι «πεφωτισμένοι» συλλαμβάνουν τα δικά της κριτήρια. Μια υπόδειξη του Παύλου μας πείθει γι' αυτό όταν λέει: «Ει γαρ εαυτούς διεκρίνομεν, ουκ αν εκρινόμεθα· κρινόμενοι δε υπό του Κυρίου παιδευόμεθα ίνα μη συν τω κόσμω κατακριθώμεν» (Α' Κορ. 11,31-32). Επειδή αλάνθαστα και θεοπρεπώς διοικεί τα πάντα ο Θεός, αμείλικτα επεμβαίνει η θεία δικαιοσύνη για την επαναφορά των πραγμάτων και της τάξεως, αφού δεν υπήρχε λάθος στη δημιουργία τους. Αν η θεία δικαιοσύνη δεν επαναφέρει την ισορροπία, θα δοθεί η λανθασμένη εντύπωση ότι η δημιουργία της κτίσεως από μόνη της προκάλεσε το λάθος και όχι η παρανομία και η κατάχρηση. Η θεία δικαιοσύνη ως τέλεια και θεοπρεπής, όπως άλλωστε και όλα τα θεία δικαιώματα, αναγνωρίζεται σε δύο ενέργειες. Στην αρμονία και ισορροπία και στην έμπρακτη παράταση της θείας παναγάπης. Αν και παραβιάζουμε τη θέση και το καθήκον μας δεν αποσύρει τη συνεκτική και προνοητική του αγάπη και κηδεμονία, αφού, κατά τον Παύλο, είναι αμεταμέλητα τα θεία του χαρίσματα.

Η εφαρμογή της θείας δικαιοσύνης φανερώνεται με ποικίλους τρόπους. Ο ιερός ψαλμωδός και οι Πατέρες μας -πεπειραμένοι στην πρακτική μορφή του αόρατου πολέμου-, μας αναφέρουν πάρα πολλά για το θέμα αυτό. Αν ο άνθρωπος προσέχει, μπορεί να προλάβει την επιβολή της θείας δικαιοσύνης στη ζωή του. Πρέπει να διορθώσει το σφάλμα, με μετάνοια και φιλοπονία, ανάλογη της φιληδονίας, που προήλθε από την παράβαση. «ΐδε την ταπείνωσίν μου και τον κόπον μου και άφες πάσας τας αμαρτίας μου» (Ψαλμ. 24,18). «τα γόνατά μου ησθένησαν από νηστείας, και η σαρξ μου ηλλοιώθη δι' έλαιον» (Ψαλμ. 108,24). «ότι σποδόν ωσει άρτον έφαγον και το πόμα μου μετά κλαυθμού εκίρνων» (Ψαλμ. 101,10). «ως πενθών και σκυθρωπάζων, ούτως εταπεινούμην» (Ψαλμ. 34,14). «των δακρύων μου μη παρασιώπησης» (Ψαλμ. 38,13) και «την ανομίαν μου εγώ γινώσκω και η αμαρτία μου ενώπιόν μου έστι διά παντός» (Ψαλμ. 50,5).

Η παραβίαση των ηθικών ή φυσικών νόμων, είτε στην προσωπική μας ζωή, είτε σε όσα μας περιβάλλουν, προκαλεί διπλή ενοχή σύμφωνα με τους νόμους της περιεκτικής πρόνοιας, με τους οποίους ο Θεός συντηρεί και συνέχει την κτίση. Ο ένας τρόπος παραβάσεως είναι η παράλογη φυσική φθορά στα πράγματα από απροσεξία ή αδιαφορία· ο άλλος είναι η παρά φύση φιλήδονη ικανοποίηση του εμπαιχτούς μέρους του εαυτού μας, που είναι διαστροφή. Και στις δύο αυτές παραβάσεις επεμβαίνει η θεία δικαιοσύνη για να επαναφέρει την ισορροπία. Αυτήν την ακρίβεια της θείας δικαιοσύνης ο Κύριός μας εννοεί, όταν λέει: «ιώτα εν ή μία κεραία ου μη παρέλθη έως αν πάντα γένηται» (Ματ. 5,18). Ακόμα, αν «πάσα παράβασις και παρακοή έλαβεν ένδικον μισθαποδοσίαν» (Εβρ. 2,2), ποιά άλλη πληροφορία χρειάζεται για να πεισθούμε για το αδέκαστο της θείας δικαιοσύνης; Για το ίδιο θέμα ένα σαφέστατο απόφθεγμα των Πατέρων μας είναι κι αυτό: «ει κακοπαθείν ου βούλεσαι, μη κακοποιείν μάθηθαι!». Ο ακοίμητος οφθαλμός της περιεκτικής πρόνοιας του Θεού, για την κτίση του, λειτουργεί με τη θεοπρεπή και αλάνθαστη του δικαιοσύνη, όσο κι αν αυτό φαίνεται ακατάληπτο.

11. Τί είναι η θεία Πρόνοια και πώς «φαίνεται» στη ζωή μας;

Στη θεία πανυπερτελειότητα όλα είναι γνωστά και πριν ακόμα γίνουν, αλλά και μέχρι το ατελεύτητο τέλος τους. Σε μας φαίνονται άγνωστα και τρεπτά και ακατάληπτα, εξαιτίας των ποικίλων μεταβολών, που προκάλεσε η πτώση του ανθρώπου, μαζί με την απρόσεκτη και ένοχη διαγωγή του. Αν και τα πάντα υπάγονται στη θεία πρόνοια και κηδεμονία, μεταβάλλονται ανάλογα με την περίπτωση, το χρόνο, τον τόπο, τα πρόσωπα και την πολύπλευρη σατανική πανουργία. Κανένας παράγοντας δεν μπορεί να παρεμποδίσει ή να ακυρώσει την περιεκτική πρόνοια του Θεού για την κτίση του. Με τις δικές μας λανθασμένες ενέργειες μεταβάλλονται ανάλογα μόνο οι τρόποι της λειτουργίας των στοιχείων.

Το θείο θέλημα ή η θεία βουλή, αν το αναφέρουμε κλιμακωτά, εμφανίζεται σε τέσσερις μορφές. Πρώτο είναι η θεία ευδοκία, «το κατ' ευδοκίαν» θέλημα, αυτό δηλαδή που ο Θεός κατ' εξοχήν θέλει. Δεύτερο είναι η οικονομία, «το κατ' οικονομίαν» θέλημα, κατά το οποίο πατρικά υποχωρεί ο Θεός, για την αδυναμία μας. Τρίτο είναι η παραχώρηση, «το κατά παραχώρησιν» θέλημα, κατά το οποίο επεμβαίνει ο Θεός και παιδεύει και τέταρτο και πολύκλαυστο είναι η εγκατάλειψη, «το κατ' εγκατάλειψιν» θέλημα, όταν ο άνθρωπος ζει με αμετάβλητη σκληρότητα και αναισθησία και προκαλεί την εγκατάλειψη του από το Θεό.

Μέσω του θεοπρεπούς θείου θελήματος εφαρμόζεται και επικρατεί η πανσωστική θεία πρόνοια, αν και η δική μας πτώση διέστρεψε τους λίαν καλούς όρους και τρόπους της ισορροπίας. «Τίς σοφός και φυλάξει ταύτα και συνήσει τα ελέη του Κυρίου;» (Ψαλμ. 106,43).

Ο Θεός, επειδή προγνώριζε τα πάντα, μπορούσε να εμποδίσει την περιπέτεια, που συνέβη στον άνθρωπο, αλλά αυτό θα ήταν κατάργηση της προσωπικής ελευθερίας του. Επειδή ακριβώς τη σεβόταν, άφησε την εκλογή και την προτίμηση στον ίδιο. Είναι, λοιπόν, υπεύθυνος ο άνθρωπος για την πο-λυκύμαντη και κοπιαστική ζωή, είτε εξαιτίας του σκοτισμού της διάνοιάς του, είτε εξαιτίας της εμπά-θους του διαστροφής και του παραμερισμού της λογικής του διακρίσεως.

Σ' αυτήν την πολυστένακτη κατάντια, που έ-φθασε ο άνθρωπος, αφού φυσικά χωρίστηκε από το Θεό, δεν απουσιάζει και η παγκάκιστη επιβουλή και επίδραση του σατανά, ο οποίος έχει εξουσία στην κοιλάδα του κλαύθμωνος αυτής της παροικίας μας, δικαίωμα που του παραχωρήσαμε εμείς όταν αποδράσαμε από τον Παράδεισο και τον ακλουθήσαμε. Σαν «θεός του αιώνος τούτου» (Β' Κορ. 4,4), σύμφωνα με τον Παύλο, ο βύθιος δράκοντας ουδέποτε παύει να επιβουλεύεται και να αποπλανά τον άνθρωπο με ακατονόμαστες προφάσεις. Ειδικά στους καιρούς μας, που το κακό παράδειγμα έγινε νόμος και μεταδίδεται ακαριαία με τα μέσα που υπάρχουν, χρειάζεται περισσότερη προσοχή και προσευχή.

Άρα θεία πρόνοια είναι η πανσωστική και συνεκτική διοίκηση και κηδεμονία του Θεού προς τα κτίσματά του, αισθητά και νοητά, παρόντα και μέλλοντα, στο παρόν και την αιωνιότητα.

Μέσα στη θεία πρόνοια εντάσσεται και η εφαρμογή της θείας δικαιοσύνης, που επεμβαίνει, όταν το παράλογο κυριαρχεί στην ανθρώπινη ζωή. Έτσι η θεία δικαιοσύνη, σαν απόλυτη, το ανακόπτει για το γενικότερο συμφέρον του ανθρώπινου προορισμού. Κάθε τι που υπάρχει, είναι από την αρχή της δημιουργίας του προορισμένο για κάποιο σκοπό. Αυτό το θείο σχέδιο δεν μπορεί να μεταβληθεί, γιατί ο Θεός «τα πάντα εν σοφία εποίησεν».

Αν όμως η ανθρώπινη αφέλεια και η δαιμονική κακουργία προκαλέσουν την παραβίαση του αρχικού σκοπού, τότε η φιλόανθρωπη του Θεού οικονομία, εξαιτίας της μεταμέλειας του ανθρώπου, μεταβάλλεται ανάλογα με το βαθμό της μετάνοιας και της διορθώσεως του σφάλματος και τη θέση της θείας ευδοκίας παίρνει η θεία οικονομία.

Ο Θεός, «θέλων πάντας ανθρώπους σωθήναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθείν» (Β' Τιτ. 2,4), προορίζει τα πάντα σύμφωνα με το κατ' ευδοκίαν θέλημά του, που δεν είναι άλλο παρά ο δρόμος της απόλυτης και αλάνθαστης επιτυχίας και μπορεί να μας χαρίσει «υπερεκπερισσού ων αιτούμεθα ή νοούμεν» (Έφ. 3,20). Όταν ο άνθρωπος πλανηθεί ή αμελήσει το καθήκον του, αντί ο Θεός να αλλάξει την απόφασή του, για το έλεος που του χάρισε, και να τον απορρίψει ως φταίχτη, επεμβαίνει με παιδευτικό τρόπο, για να τον οδηγήσει στη διόρθωση· αυτό αποτελεί κατά τους Πατέρες μας τις λεγόμενες «παιδευτικές ή συμβατικές επιφορές». Χωρίς να αλλάζει ο Θεός την πατρική του ιδιότητα, ανέχεται τον παραβάτη, αλλά τον πιέζει σε διόρθωση. Τότε εφαρμόζεται το «ον αγαπά Κύριος παιδεύει, μαστιγοί δε πάντα υιόν ον παραδέχεται.» (Παρ. 3,12). Η φιλόανθρωπη του Θεού οικονομία ιατρεύει την αρρώστια της προδοσίας με αρμόδιους πειρασμούς, αντί να απορρίψει τον παραβάτη. Τα πιο πολλά από τα αβυσσαλέα κρίματα του Θεού, μέσω

των οποίων διοικείται η παρούσα ζωή ανήκουν, σ' αυτό το είδος των συμβάσεων. «Μακάριος άνθρωπος ον αν παιδεύσης, Κύριε, και εκ του νόμου σου διδάξης αυτόν» (Ψαλμ. 93,12). Και πάλι: «προ του με ταπεινωθήναι εγώ επλημμέλησα» (Ψαλμ. 118, 67) και «παιδεύων επαίδευσέ με ο Κύριος και τω θανάτω ου παρέδωκέ με» (Ψαλμ. 117,18). Η μετά την πτώση ανθρώπινη τρεπτότητα και η διάνοια, που είναι «εγκειμένη επί τα πονηρά εκ νεότητος ημών» (Γεν. 8,21), είναι οι κύριες αιτίες της ακαταστασίας, που υπάρχουν στην ανθρώπινη ζωή. Έτσι επειδή δεν πειθόμαστε να παραμένουμε συνεπείς στις υποχρεώσεις μας, παραβιάζουμε τα σχέδια της θείας πρόνοιας και αναγκάζουμε το Θεό να επιφέρει τις συμβατικές επιφορές, που είναι επώδυνες, για να συγκρατήσει την ισορροπία. Αυτό αποτελεί το σταυρό που πρέπει όλοι να βαστάσουμε.

(Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, «Συζητήσεις στον Άθωνα», Ψυχωφελή Βατοπαιδινά 13, σ. 5-31)

<http://bit.ly/10icLXL>